

Rysslands historia – från Alexander II till Vladimir Putin

Martin Kragh

Dialogos Förlag 2014

263 sidor. ISBN 9789175042732

Recenserad av **Hanna Smith** [Ph.d., forskare, Alexanderinstitutet, Helsingfors universitet, smith@mappi.helsinki.fi]

Martin Kraghs bok »Rysslands historia från Alexander II till Vladimir Putin» tar som sin utgångspunkt år 1855, när Ryssland tog sina första steg mot modernisering och industrialisering. Ryssland hade i början av 1800-talet Europas största försvarsmakt och befolkning men halkade rejält efter resten av Europa under århundradets första hälft. Industrialiseringen spred sig snabbt i Europa och också utanför Europa. Ryssland strävade efter att inte behöva ändra något. Ekonomin var agrar. Statsledningen vill inte veta av de liberala idéer som tog över i Europa och förändrade de europeiska enväldena mot mer demokratiska former. Av goda skäl får året 1855 ett riktigt intressant år i Rysslands historia.

Kragh själv identifierar bokens tema som »vikten av fungerande institutioner, det vill säga ett lands konstitution, lagar och regleringar, men också politiska kultur och beteendemönster» (s. 216). Man kan också se de återkommande temana på ett annat sätt: Rysslands ekonomiska system och hur viktigt till slut just den högsta makthavaren i Ryssland – tsaren, generalsekreteraren eller presidenten – är. Det första är bokens styrka och det andra rör beskrivningen av hur planerna blev implementerade och hur resultaten blev.

Betoningen av det ekonomiska perspektivet gör dessutom boken aktuell. Rysslands ekonomi är något som man talar mycket om, många frågor uppstår om dess mekanism och hur det förflutna har påverkat det ekonomiska tänkandet. Kraghs bok visar på det faktum i Rysslands historia att moderniseringsprocesser och både institutionella och politiska reformer alltid på ett eller annat sätt har kontrollerats. Om en tsar har haft ambitioner att reformera, har hans efterträdare sett till att processerna inte har blivit för radikala och kontrollen från statens sida har alltid funnits där.

Två namn lyfts upp som viktiga figurer i Rysslands utveckling 1855–1917; Sergej Witte, finansminister 1892–1906, och Pjotr Stolypin, premiärminister 1906–1911. Dessa två namn har en viss betydelse också i dagens Ryssland, sedan president Putin sägs ha

Wittes ekonomiska principer och Stolypins stil i politiken. Witte och Stolypin är också goda exempel på att allt inte är i händerna på de högsta makthavarna, något som ofta glöms bort i granskningen av Ryssland. Både Wittes och Stolypins visioner och politik ledde till framgångar. Den ryska samhällsekonomin förändrades i grunden mellan 1860-talet och första världskrigets utbrott 1914. Framgångarna på det ekonomiska området bestod, enligt Kragh, i institutionella reformer av ekonomin. Men med de ekonomiska reformerna följde inte nödvändiga politiska reformer. Situationen påminner om dagens situation; de stora ekonomiska reformer som genomfördes från slutet 1980-talet till Sovjetunionens upplösning avstannade under 1990-talet. Man kan alltså dra paralleller till situationen i slutet av 1800-talet och 1900-talets början: Rysslands samhällsekonomi förändrades i grunden, men de politiska reformerna halkade efter. Det här är ett av Rysslands största problem; utan politiska reformer kan man inte nå de bästa och långsiktiga resultaten i ekonomin.

Boken följer historieskrivningen kronologiskt. Man kan också dra paralleller mellan det imperialistiska Ryssland och dess industrialisering och Ryssland mellan 1985 och idag. Där emellan har vi sovjetperioden. Det är just sovjetperioden som gör Ryssland så unikt. De ekonomiska framgångar man hade nått före revolutionen, hade man inte nytta av när man upprättade det sovjetiska systemet och planekonomin. Prissättningen blev en politisk istället för ekonomisk fråga, privat ägande vad inte längre möjligt, de framgångar man hade haft med jordbruket försvann med kollektiviseringen och med Stalins forcerade industrialisering fick försvarsindustrin en dominerande position.

Kragh tar itu med tolkningar som ser planmålen och 1930-talets industrialisering som något väl planerat. Enligt honom var industrialiseringen en kombination av tvång, improvisation och informell samordning mellan enskilda företag (s. 107–108). Vad vi ser boken igenom är att alla framgångar inte bara berodde på en viss regims beslut och strategi, utan i hög grad på omständigheter. Ett bra exempel är den framgång som sovjetindustrialiseringen hade. Trots att industrialiseringen på 1930-talet inte har sin like på annat håll, var den kanske inte en sådan hjältehistoria som den ibland framställs som. Mycket av framgången berodde på arvet från tsartiden i form av fabriker, järnvägar, utbildade arbetare och västerländsk teknologi.

En intressant detalj är anledningen till att sovjetekonomin inte kollapsade under det tyska angreppet 1941. De försvarsförberedel-

ser som hade vidtagits under industrialiseringen, med betoning på tung industri, stålproduktion och industrins förmåga att oberoende av andra tillverka militär utrustning, visade sig vara riktiga val med tanke på ett land i konflikt eller krig, men kanske inte när det gällde landets utveckling som helhet. Dominansen av säkerhetstänkande i Sovjetunionens industriella utveckling var dess styrka och svaghet beroende på tiden.

Martin Kraghs bok är läsvärd och passar både studenter och allmänhet. Författaren har gjort rätt som betonat det som är naturligt för honom: ekonomin. Rysslands ekonomi har alltid varit ett fångslände ämne och just samspelet med eller frånkopplingen från politiken är det som kanske skiljer Ryssland från andra länder. I det sista av bokens sex kapitel, »Ryssland återuppstår», skulle jag önska mig mer detaljer och tolkningar. Mellan 1985–2015 har det, både i det ekonomiska och politiska livet, skett lika stora förändringar som under 1855–1917 och 1917–1985, och även dessa är viktiga för oss att förstå. Ryssland kommer att förbrylla oss också i framtiden och ju mer vi känner till om det förgångna desto mer redo är vi att möta de överraskningar som kommer från Rysslands sida. Med det sagt har ändå författarens önskan om att »boken ska roa, upplysa och förmedla en djupare historisk förståelse för Ryssland» uppfyllts.